

ARCHITEKTŪRA KAIP MENO KOLEKCIJA. PALANGOS ATVEJIS

Liutauras Nekrošius

*Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Architektūros pagrindų ir teorijos katedra,
Pylimo g. 26/Trakų g. 1, 01132 Vilnius, Lietuva
El. paštas liutauras.nekrosius@vgtu.lt*

Įteikta 2012 06 15; priimta 2012 07 05

Santrauka. Dėl pakitusių politinių, ekonominių ir kultūrinių sąlygų XX a. II pusės architektūros ir urbanistikos kūriniai dažnai nebeatitinka šiandienos naudotojų poreikių ir keliamų reikalavimų. Todėl apleidžiami, griaujami ar reikšmingai kinta. Dėl to ryškėja iniciatyvos siūlyti į KVR įtraukti kuo daugiau šio laikmečio kūrinių. Tačiau XX a. IX dešimtmetyje kultūros paminklais tapę naujosios architektūros kūriniai dėl neraiškios saugojimo strategijos, žmogiškųjų ir finansinių išteklių tvarkybai stokos vis tiek nyksta. Todėl kyla abejonių ar registro plėtra bus veiksminga.

Straipsnyje Palangos miesto pavyzdžiu nagrinėjamos galimybės sudaryti vėlyvojo modernizmo architektūros kolekciją. Manoma, kad sistemingas kultūriškai vertingų architektūros objektų rinkinys formuojamas apjungiant skirtingus saugojimo metodus gali paskatinti atsakingas institucijas, vietos ir profesines bendruomenes susitelkti atsakingam architektūros paveldo puoselėjimo ir tvaraus naudojimo procesui.

Reikšminiai žodžiai: Palanga, architektūros kolekcija, sovietinė modernizmo architektūra, šiuolaikinė Lietuvos architektūra, kultūros paveldo registras, rekreacija, kurortas, turizmas.

Įvadas

Architektūrinės, urbanistinės ar inžinerinės vertės kultūros paveldo objektu kūrinys gali tapti tik praėjus daugiau nei 50 metų nuo jo įgyvendinimo (Nekilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo ir atrankos kriterijų aprašas, 2005; toliau – Aprašas). Išimties tvarka teisinė apsauga gali būti suteikta objektams: kurie yra reikšmingi valstybingumui; kultūros paveldo objektų ir vietovių naujadarams, pratęsiantiems ir papildantiems istorinių dalių vertingąsias savybes; reikšmingomis premijomis įvertintiems kūriniams, kurių autoriai dabar mirę; išskirtinai raiškiems laikotarpio architektūrinių sprendimų pavyzdžiams ar reikšmingiems bendruomenės narių istorinei sąmonei ir tapatumui (Aprašo 8 punktas).

Šiuo metu Lietuvos Kultūros vertybių registre (toliau – KVR) yra kelios dešimtys mažiau nei prieš 50 metų įgyvendintų architektūros ir urbanistikos kūrinių. Daugumą jų kultūros paveldo objektais tapo dėl turėto kultūros paminklo statuso sovietiniame sąraše. Daugiausia tokių objektų yra Vilniuje – apie 40. Pagal dabar galiojančius teisės aktus būtina nustatyti vertingąsias savybes, reikšmingumą ir jo lygmenį, teritoriją. Tačiau taip įvertinti tik pavieniai objektai ir vietovės. Keliems panaikinama teisinė apsauga. Dėl pakitusių po-

litinių, ekonominių ir kultūrinių sąlygų XX a. II pusės architektūros ir urbanistikos kūriniai dažnai nebeatitinka šiandienos naudotojų poreikių ir keliamų reikalavimų. Todėl apleidžiami, griaujami ar reikšmingai kinta. Neapsisprendimas, kaip elgtis su šio laikotarpio paveldu, lemia tendenciją siūlyti į KVR įtraukti kuo daugiau objektų. Sparčios pastarojo dešimtmečio statybų plėtros kontekste atsargumu grįstas plačios apsaugos požiūris suprantamas. Tačiau, žinant, kad ankstyvesnių laikotarpių paveldas dažnai nyksta dėl žmogiškųjų ir finansinių išteklių tvarkybai stokos, kyla abejonių, ar registro plėtra bus veiksminga. Taip pat primintina, kad ne vienas paveldo objektas prarado planuotas investicijas tik dėl nesusikalbėjimo su saugančių institucijų darbuotojais. Tai reiškia, kad paveldo objekto statusas gali ir sumažinti nekilnojamojo turto vertę.

Remiantis Kultūros paveldo departamento (toliau – KPD) užsakymu 2008 m. sudarytu preliminarium sovietinio laikotarpio išskirtinių architektūros objektų sąrašu (toliau – Sąrašas), galima manyti, kad artimiausiu metu į KVR bus pasiūlyta įtraukti trylika Palangoje XX a. II pusėje įgyvendintų architektūros objektų. Tai aštuoni buvę poilsio namai (dabar viešbučiai), du pa-

viljonai, baseinų kompleksas ir banko pastatas (apie Sąrašė esančią Palangos muzikos mokyklą rekomendacijų rengėjai negalėjo išsakyti nuomonės dėl klaidingai nurodyto adres). Dvylika šių objektų įgyvendinti mažiau nei prieš 50 metų.

Regioninės svarbos rekreacijos centras – Palangos miestas – šiandien suvokiamas ir kaip „kultūros paveldo reprezentacinis centras“ (Pakalnis, Grabauskas, Motieka 2008: 14). Dabar prioritetiniai Palangos miesto nekilnojamųjų kultūros vertybių teritorinės apsaugos objektai yra miesto istorinė dalis, dvaro sodyba, senovės gyvenvietės, vilų kompleksai ir medinės architektūros paveldo teritorijos centrinėje miesto dalyje. Šiuo metu didžiosios Palangos teritorijoje saugoma daugiau nei šimtas nekilnojamųjų kultūros vertybių. Tarp jų apie keturiasdešimt daugumos funkcinį tipų pastatų, turinčių architektūrinę vertę. Teisinė apsauga taikoma dar aštuoniems pastatams, turintiems istorinę vertę. Dauguma šių objektų reprezentuoja XX a. I pusės architektūros tendencijas, likusieji – XIX a.

Suprantama, kad tokia paveldo sudėtis atspindi tik dalį miesto raidos etapų. Šiandieninis miesto vaizdas susiformavo XX a. VII–IX dešimtmečiuose, plėtojant miestą pagal 1954 m. Palangos generalinį (archit. Benicijan Revzin), 1965 m. išplėtimo (archit. Vladas Stauskas) ir 1974 m. Didžiosios Palangos generalinį (archit. Juozas Vaškevičius, V. Stauskas, Jūratė Urmonienė) bei atskirų miesto dalių detaliuosius planus. Jei vadovaujantis Sąrašu būtų suteikta pradinė apsauga dvylikai XX a. II pusėje įgyvendintų pastatų, jie sudarytų vieną penktąją visų saugomų architektūros objektų Palangoje. Tai išsamiau atspindėtų miesto raidą ir architektūrinę vertę. Tačiau tokio masto KVR pakitimai būtų išskirtinai reikšmingas įvykis, greičiausiai keisiantis ir miesto raidos planus. Todėl šiuos veiksmus tikslinga grįsti sisteminiiais laikotarpio architektūros tyrimais, visuomeninėmis ir profesinėmis diskusijomis bei jų metu pasiektais susitarimais. Tikima, kad taip visuomenė ir specialistai tinkamai suvoktų naujai identifiкуotas miesto architektūros vertes bei pasiręgtų atsakingam saugojimo procesui. Atkreiptinas dėmesys į faktą, kad vėlyvojo modernizmo architektūros kūriniai Vakarų šalyse saugomi tik išskirtiniais atvejais, o Rusijoje (kaip SSRS teisių perėmėjoje) teisinė apsauga taikoma tik ankstyvesniems rusiškojo konstruktyvizmo kūriniams.

Sovietiniu laikotarpiu Palanga tapo svarbiu respublikinės reikšmės kurortu. Svarstyta galimybė suteikti sąjunginį reikšmingumo lygmenį (Tutlytė 2012: 191). Miestas akivaizdžiai skyrėsi nuo panašaus dydžio Lietuvos ir tuometės Sovietų Sąjungos miestų, o šiuolaikinės architektūros menine kokybe ir investicijų mastais galėjo lygiuotis su didesniais regiono centrais. Tačiau retai stambiausio šalies kurorto kūrėjai archi-

tektai tapdavo valstybinių premijų ir apdovanojimų laureatais. Skirtingai nei, pavyzdžiui, Vilniuje, nė vienas kurorto vėlyvojo modernizmo pastatas netapo kultūros vertybe nei sovietmečiu, nei vėliau.

Straipsnio autorius ankstesniame tyrime, skirtame Vilniaus sovietinio laikotarpio modernistinės architektūros saugojimo problemoms spręsti (Nekrošius 2012), pasiūlė saugomą architektūrą suvokti kaip meno kolekciją. Tyrime atkreiptas dėmesys į tai, kad šiandienos nuosavybės privatus pobūdis ir rinkos ekonomikos sąlygos vis dar nesuderintos su saugojimo procesais. Vilniuje daugumą XX a. II pusės modernizmo kūrinių imta saugoti dar iki 1990 m., t. y. esant planinės ekonomikos ir valstybinės nuosavybės sąlygoms. Taip administruojamą šiuolaikinės architektūros ir urbanistikos paminklų grupę sąlygiškai būtų buvę galima traktuoti kaip vieno juridinio asmens – valstybės (tuometės SSRS) – valdomos meno kolekcijos integralią dalį, reprezentuojančią modernizmo epochos architektūrą.

Ar šiandieninėmis sąlygomis įmanoma suformuoti valstybės architektūros kolekciją? Įprasta, kad valstybė per savo įsteigtus ir valdomus muziejus greta istorinių vertybių kaupia ir šiuolaikinius daugumos vaizduojamojo ir taikomojo meno šakų atstovų kūrinius. Lietuvos paviljono 54-oje Venecijos bienalėje 2011 m. projektu „Už baltos užuolaidos“ (aut. Darius Mikšys) pademonstruota, kad valstybę gali reprezentuoti ir nuosavybės teise nevaldomi kūriniai. Šią kolekciją sudaro 173 „menininkų, 1992–2010 m. gavusių Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos valstybinę stipendiją, vaizduojamojo meno kūriniai“ (ŠMC 2011).

Tačiau architektūros kolekcija rečiau tampa valstybinių ir privačių kolekcininkų dėmesio objektu dėl suprantamų mastelio, nekilnojamojo pobūdžio ir aukštos kainos priežasčių. Vis dėlto manoma, kad pakanka prielaidų idėmiau nagrinėti architektūros kaip meno kolekcijos koncepciją.

Šiuo tyrimu siekiama nustatyti, kokie XX a. VII–IX dešimtmečių architektūros kūriniai gali reprezentuoti vieną intensyviausių Palangos miesto raidos etapų ir formuoti raiškia bei vertingą modernizmo architektūros kolekciją. Tuo tikslu reikia: identifiкуoti Palangai aktualias architektūros kolekcionavimo formas; nustatyti išlikusių laikotarpio architektūros objektų meninę vertę, išsaugojimo galimybes ir keitimo poreikius (įvertinant kūrinių naudojimo ypatumus). Taip pat būtina nustatyti įtraukimo į KVR galimybes.

Pagrindinis dėmesys telkiamas į tūrinės architektūros kūrinius, įgyvendintus XX a. VII–IX dešimtmečiuose. Laikotarpio urbanistinių kompleksų vertės ir saugojimo klausimai svarstomi tik tiek, kiek jie susiję su tūrinės architektūros kūrinių ir jų grupių saugojimo problemomis.

Neabejotinai svarbi kūrinių grupė yra miesto viešosiose erdvėse esančios skulptūrinės kompozicijos. Šeši nagrinėjami laikotarpiai sukurti kūriniai jau dabar yra KVR (du buvę vietinės, trys respublikinės reikšmės dailės paminklai, vienas – istorijos). Tačiau laikomasi nuostatos, kad tai atskiro tyrimo verta tema. Straipsnyje šie objektai minimi tiek, kiek yra susiję su nagrinėjama architektūros kūrinių bei juos supančiomis viešosiomis erdvėmis.

Architektūra kaip meno kolekcijos objektas

Kolekcija straipsnyje suprantama kaip sistemingas kultūriškai vertingų architektūros objektų rinkinys, skirtas moksliniam ir viešam pažinimui bei tvariam naudojimui. Architektūros kolekcijos sudarymo ir administravimo būdai – išskirtinai aktuali ir Lietuvoje mažai nagrinėta (Буйвидас 2004), dėl sudėtingumo išsamaus tyrimo reikalaujanti, tema. Nagrinėjant Palangos miesto galimybes suformuoti modernistinės architektūros kolekciją, tikslinga identifikuoti pagrindinius architektūros kolekcijų principus ir aktualius tipus.

Architektūros vertybių kaupimas *ex-situ*

Įprasčiausias architektūros kolekcijos pavyzdys yra tradicinės (dažnai klasifikuojamos etniniu pagrindu) architektūros muziejai (pavyzdžiui, Lietuvos liaudies buities muziejus Rumšiškėse, Latvijos etnografijos muziejus Rygoje, Rusijos valstybinis istorinis architektūrinis ir etnografinis muziejus „Kižy“ Karelijoje ir kiti). Šio tipo muziejų kolekcijos kaupiamos siekiant išsaugoti kraštui būdingą tradicinę (tačiau nebenaudojamą) architektūrą. Dauguma eksponatų į tokius muziejus atkeliami iš savo originalių pastatymo vietų (dažnai kilus pavojui išlikti). Kita dalis atkuriamas remiantis archyviniais duomenimis (pavyzdžiui, aštuonkampė rąstinė Sasnavos koplyčia Rumšiškėse, 2010; archit. Diana Pikšrienė; Bugenis 2010). Tokia *ex-situ* (iš lot. *ne vietoje*) architektūros vertybių saugojimo koncepcija visais laikais buvo ir yra specialistų diskusijos objektas. Oponuojant tokiai veiklai galima teigti, kad praradęs savo pirmines funkcijas ir vietą architektūros kūrinys praranda kultūrinę vertę. Perkeliant iš pirminės aplinkos išsaugomos autentiškos medžiagos, pirminė forma, tačiau išrinktas ir naujoje vietoje surinktas pastatas praranda kompleksinį autentiškumą. Kita vertus, pavyzdžiui, statant Kauno HES tokiu būdu buvo išsaugoti istorinio Rumšiškių miestelio pastatai.

Ar tokią koncepciją realu pritaikyti šiuolaikinei architektūrai? Net jeigu būtų svarstomas tik nedidelių pastatų perkėlimas, galima teigti, kad tai sunkiai tikėtina. Visų pirma dėl konstrukcijų pobūdžio. Skirtingai nei tradicinė medinė architektūra, šiuolaikiniai kūriniai dažnai yra monolitinio gelžbetonio ar mūro kons-

trukcijos. Surenkamojo gelžbetonio pastatai perkėlimui tinkamesni, tačiau vargu ar tokius veiksmus būtų įmanoma pagrįsti ekonomiškai.

Kitas aktualus *ex-situ* saugojimo būdas – išsamūs prarandamų statinių ardomieji tyrimai, architektūriniai matavimai. Sukaupti tokio pobūdžio duomenys, kitokia tiriamoji bei projektinė medžiaga, neabejotinai, vertingai būtų panaudota ateities architektūros tyrėjų darbuose, o esant išskirtiniam poreikiui objektai galėtų būti atkurti. Žinomas pavyzdys – Mies van der Rohe 1929 m. Barselonos tarptautinei parodai sukurtas kaip demokratiškos, kultūriškai progresyvios ir taikios Veimaro Vokietijos paviljonas 1930 m. buvo nugriautas, o 1986 remiantis dokumentine medžiaga atkurtas.

Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymu (2004, 1994) įteisinta prievolė nekilnojamąjį kultūros paveldą inventorizuoti surašant visus galimus jam priskirti kūrinius. Nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimo taisyklėse (2005) numatyta, kad inventorizavimą gali vykdyti tradicinės religinės bendruomenės, bendrijos ir centrai, mokslo ir studijų bei kitos valstybinės tyrimų institucijos, organizuojančios jų veiklos sritį atitinkančio ar nuosavybės teise turimo nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimą (12.2 punktas), koordinuoti privalo KPD (7 punktas). XX a. pabaigoje inventorizavimo procesas buvo vykdomas. Identifikuoti galimi kandidatai į kultūros paminklus būdavo pristatomi greta kultūros paminklų kaip savotiškas rezervas (pavyzdžiui, Jankevičienė 1985, Jankevičienė 1991, Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas 1988).

Šiandien šalyje silpnai koordinuojamas architektūros dokumentacijos kaupimas, dėl to stringa jos įveikimas fundamentiniuose ir taikomuosiuose moksliniuose tyrimuose. Reorganizuojant Kultūros paveldo departamento (toliau – KPD) prie Kultūros ministerijos įstaigą Kultūros paveldo centras teko 2006-03-20 uždaryti Tarptautinei architektūros muziejų konfederacijai (ICAM) priklausančių Architektūros muziejų (Baužienė 2006). Nuo 1968 m. sukauptas profilinis 56 800 architektūros muziejaus eksponatų rinkinys perdavus Lietuvos nacionaliniam muziejui išardytas (Baužienė 2012). Dabar su architektūros paveldu susijusi informacija dalimis saugoma Lietuvos nacionalinio muziejaus, kituose valstybiniuose, žinybiniuose ir privačiuose archyvuose. Naujausius taikomuosius architektūros tyrimus kaupia projektus derinančios institucijos KPD ir savivaldybės. Tačiau nėra vienos apskaitos sistemos. To pasekmė – archyvinė medžiaga naudojama fragmentiškai ir rezervuotai. Žinių apie architektūrinį paveldą stygių bandoma kompensuoti kuriant specializuotas duomenų bazes (pavyzdžiui, modernizmas.lt, autc.lt, architektusajunga.lt).

Atkreiptinas dėmesys, kad tokio pobūdžio kolekcijos galėtų būti ne tik mokslinių tyrimų objektu, bet vertingai papildyti architektūros studijų priemonių arsenalą. Pavyzdžiui, Masačusetso technologijos instituto muziejuje (Architecture & Design Collection) saugoma architektūrinės grafikos kolekcija reprezentuoja XIX–XX a. Europos ir Amerikos architektūrą bei naudojama kaip metodinė priemonė architektūros studijų procese. Panašios paskirties, bet skirtingo turinio kolekcija yra Charles Brooking nuo 1966 m. sukaupta 250 000 architektūros detalių kolekcija, kuri naudota Grinvičo universiteto restauratorių ir architektų studijų procese (The Brooking Collection, 2012).

Architektūros vertybių kaupimas *in-situ*

Pasaulinė praktika rodo, kad architektūros kolekcijos gali būti kaupiamos ir *in-situ* (iš lot. *vietoje*). Kolekcija gali būti valdoma vieno asmens. Pavyzdžiui galėtų būti iš Lenkijos kilusio Izraelio architekto Zvi Hecker kaupiamą Berlyne esančių apartamentų kolekcija (Hecker 2009). Ją sudaro tokių garsenybių kaip Oscar Niemeyer, Alvar Aalto, Mies van der Rohe, Erich Mendelsohn projektuotuose pastatuose esantys butai. Kolekcininkas demonstruoja pagarbą architektūros meistrams ir miestui, kuriame jis projektuoja ir kuriame sutelkta tiek unikalių kūrinių. Architektas viešindamas savo kolekciją aktualizuoja opius architektūrai klausimus, pavyzdžiui tokius: komercinės meno rinkos dėsnių perkėlimas į architektūrą (dabar architektūros objekto kaina nepriklauso nuo jo meninės vertės); vertinga gyvenamoji architektūra, dėl naudojimo pobūdžio neprieinama visuomenei. Kartu tai skatina plačiosios visuomenės ir profesinės bendruomenės domėjimąsi šiuolaikine Berlyno architektūra. Neabejotina, kad tokios iniciatyvos šviesoje paties Zvi Hecker kūriniai Berlyne įgyja gilesnių prasmų.

Lietuvoje taip pat formuojamos privačios nuosavybės teise valdomos architektūros kolekcijos. Viena įdomesnių istorinės architektūros kolekcijų galima būtų įvardyti lietuviško kapitalo viešbučių tinklą *Europa*. Siekdamas pabrėžti prabangą tinklo valdytojas keturių žvaigždučių viešbučius *Royale* steigia centrinėse miestų dalyse, XIX a. pabaigos pastatuose. Penkių pastatų kolekcija peržengia trijų valstybių ribas. Dabar viešbučiai veikia Vilniuje, Kaune, Druskininkuose, Rygoje ir Bucharešte. Vienintelis viešbutis Marijampolėje įsikūręs charakteringame XX a. VIII dešimtmečio funkcionalistinį miestą reprezentuojančiame pastate.

Visuomenine nuosavybės teise valdomų kolekcijų Lietuvoje taip pat įmanoma identifikuoti. Viena vertingesnių galėtų būti skirtingų laikotarpių kultūrą reprezentuojanti švietimo įstaigų pastatų kolekcija. Pavyzdžiui, Vilniuje Kultūros vertybių registru įtei-

sinta skirtingus laikotarpius reprezentuojanti aukštos architektūrinės kokybės švietimo įstaigų kolekcija. Istorinę švietimo įstaigų architektūrą raiškiausiai atspindi Vilniaus universiteto pastatų kompleksas (KVR unikalus kodas (toliau – u. k.) – 770, Pilies, Šv. Jono, Universiteto g. ir Skapo skg.), reprezentuojantis gotikos, renesanso, baroko, klasicizmo, istorizmo ir modernizmo architektūros idėjas. Modernistinės švietimo įstaigų architektūros tendencijas Vilniuje įkūnija Saulėtekio alėjoje esantys VU ir VGTU rūmai, kurie yra studentų miestelio (smarkiai pakitęs, funkcionalistinės architektūros Lietuvoje manifestas; u. k. 16081; Saulėtekio al., archit. Zigmas Jonas Daunora (Daunoravičius), Rimantas Dičius, Julius Jurgelionis ir kiti) sandas. Tinklinio struktūralizmo idėjas reprezentuoja vėlyvojo modernizmo Minties gimnazija (buv. 40-oji vidurinė mokykla, u. k. 15882, Erfurto g. 23, archit. Česlovas Mazūras, 1971 m.; 1977 m. VLKJS CK premija). Ankstyvojo modernizmo funkcionalistinės koncepcijos atributus įkūnija pagal architekto Romualdo Gutt projektą 1938–1939 m. pastatyta mokykla (dabar Liepkalnio pagrindinė mokykla, u. k. 15908; Liepkalnio g. 18). Funkcionalistinių ir istoristinių tendencijų dermės pavyzdys – Technikos mokykla (u. k. 32811, Olandų g. 16, archit. Liudvikas Sokolovski, 1926–1928). Leningrado retrospektyvistinę tradiciją KVR atstovauja M. K. Čiurlionio menų mokykla (u. k. 27978, T. Kosciuškos g. 11, archit. Levas Kazarinski, 1960 m.).

Kolekcijos eksponatai gali būti valdomi visuomeninės nuosavybės teise, tačiau dalis gali būti ir privatūs. Jungtinės Karalystės praktika rodo, kad architektūrinės kolekcijas galima formuoti kooperacijos pagrindais. Pavyzdžiui, JK nekilnojamųjų kultūros vertybių valdytojai yra susibūrę į klubą (*The Listed property owners club lpoc.co.uk*), kurio veikla orientuota ne tik į kasdienių saugojimo procesų tobulinimą (priežiūra, turto draudimas, atnaujinimas, remimas ir kiti), bet ir į paveldo populiarinimą (parodos, leidiniai, publikacijos ir pan.) bei tyrimų skatinimą. Vargu ar klubas jungia visų pusės milijono registre esančių objektų valdytojus, tačiau tokia viešai matoma ir idėjiškai kryptinga veikla sudaro vieningos valstybės ir piliečių iniciatyva puoselėjamos kolekcijos įvaizdį.

Tokio pobūdžio iniciatyvas reikėtų išsamiau tirti svarstant Lietuvos paveldotvarkos klausimus. Pirminės „klubinės“ kolekcijos užuomazgas galima įžvelgti Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos veikloje. Čia atstovaujami tiek privačios, tiek visuomeninės nuosavybės teise valdomi objektai.

Plačiai pasaulinėje praktikoje paplitęs *in-situ* architektūros kolekcijų tipas yra valstybių, politinių, ekonominių ir kultūrinių lyderių, religinių bendruomenių

planingi, ideologiškai vieningi ir koncepciškai raiškūs architektūrinių kompleksų (vienoje vietoje) bei grupių (skirtingose vietose) projektai. R. Buivydas (2002; 2004) juos įvardija kaip specialiosios architektūros programas. Pavyzdžiui, Vokietijoje tai reiškiny, turintis senas tradicijas.

Vienas ankstyvesnių modernistinės architektūros kolekcijos pavyzdžių yra *Deutscher Werkbund* parodai 1927 m. sukurtas Weissenhof kvartalas Štutgarte. Jo autorystę dalinasi tokie architektai kaip Ludwig Mies van der Rohe, J. J. P. Oud, Victor Bourgeois, Adolf Loos, Le Corbusier, Bruno Taut, Walter Gropius, Mart Stam, Peter Behrens, Hans Scharoun, Hans Poelzig ir kiti. 1957 m. kaip atsakas į Rytų Berlyne vykstančią „komunizmo statybą“ Vakarų Berlyne *Interbau* parodai buvo sukurtas HANSA kvartalas. Pastatus čia projektavo Alvar Aalto, Le Corbusier, Walter Gropius, Oscar Niemeyer, Arne Jacobsen ir kiti garsūs to meto meistrai iš viso pasaulio (Albuquerque 2007).

XX a. pab. suvienytoji Vokietija su sostine Berlynu sistemingai ėmėsi kurti išskirtinės kokybės architektūros ir statybos šalies įvaizdį – „Eurostar“ projektą (Buivydas 2002; 2004). Tuo metu vokiečiai suformavo unikalias veiklos schemas, kurios sudarė palankias sąlygas kviestis pasaulinio lygio kūrėjus ir finansuoti jų kūrinių įgyvendinimą. Taip per kelis paskutinius dešimtmečius Vokietijoje iškilo James Stirling, Aldo Rossi, Richard Meier, Peter Eisenman, Hans Hollein, Rob Krier, Alvaro Siza, Tadao Ando, Renzo Piano, Arata Isozaki, Norman Foster, Zaha Hadid, Nicholas Grimshaw, Jean Nouvel, Paul Rodgers, Daniel Libeskind, Zvi Hecker projektuoti pastatai ir jų kompleksai. Įspūdinga, kad išskirtinio dėmesio nusipelnė bene visi didesni Vokietijos miestai. Kolekcijų pobūdis ir mastas čia labai skirtingas.

Šalyje įgyvendinta ir privačių specialiųjų programų. Viena reikšmingiausių – VITRA gamyklos projektas. Pasaulinio garso baldų gamintoja, kurios gaminiai beveik be išimčių tampa muziejų taikomosios dailės ekspozicijų dalimi, per dvyliką metų sukūrė vieną unikaliausių Europoje architektūros kolekcijų. Projektuoti skirtingus gamyklos statinius buvo pakviesti Tadao Ando, Antonio Citterio, Frank Ghery, Nicholas Grimshaw, Zaha Hadid, Alvaro Siza.

Kolekcijomis laikytini ir EXPO parodų miesteliai, kur suformuotoje universalioje urbanistinėje struktūroje kiekviena valstybė architektūros priemonėmis savitai bando prisistatyti. Tiesa, šios kolekcijos *in-situ* egzistuoja vos metus. Vėliau dauguma pastatų demontuojami, teritorija regeneruojama. Šie kūriniai dažniausiai išsaugomi *ex-situ* (dokumentuojami, publikuojami, kartais perkeliama).

Specialioji architektūros programa kaip architektūros kolekcija, matyti iš pavyzdžių, gali būti naudinga ekonominės ir politinės konkurencijos, teritorijų regeneravimo tikslais. Lietuvoje vis dar neįgyvendintas visų laikų ambicingiausias 1000 naujų mokyklų projektas. Druskininkuose lėtai kyla privatus „Saulės sonatos“ kvartalas, kurį projektavo žymūs šių dienų šalies architektų biurai. Svarstomas „Vilniaus architektūros parko“ projektas.

Formalius bendrumo požymius galima identifikuoti ir grynai komercinėse architektūrinese kolekcijose. Pavyzdžiui, JAV architektas Stephen R. Sutherland sukūrė nekilnojamojo turto prekybos kaip architektūrinės kolekcijos koncepciją. Čia gyvenamieji pastatai įgyja išskirtinę prekinę vertę, kai tampa architektūros kolekcijos dalimi. Su kolekcija gali dirbti tik prekiautojai, įgiję architektūros žinių, mokymus veda Harvarde išsilavinimą įgijęs architektūros profesorius Peter Zellner (Prudential... 2012).

Palangos modernistinės architektūros kolekcijos sudarymo prielaidos

Formuojant architektūros kolekciją vieno miesto pavyzdžiu, pirma tikslinga nustatyti visus galimus nekilnojamam kultūros paveldui priskirti kūrinius. Tuomet įvertinti tipologinės, estetinės koncepcijos, autorinės svarbos ir įvairovės, technologinio inovatyvumo bei socialinės reikšmės aspektus.

Palangos *švietimo įstaigų architektūrą* šiuo metu KVR reprezentuoja pagal architekto Stasio Kudoko projektą 1938–1939 m. pastatyta mokykla (dabar Vlado Jurgučio pagrindinė mokykla, u. k. 33568, Ganyklų g. 2/Kretingos g. 21). Diskutuoti vertėtų apie šios tipologinės grupės praplėtimo galimybes. Neatsiejama miesto architektūrinio įvaizdžio dalis yra architektės Irenos Likšienės projektuota muzikos mokykla (Maironio g. 8, 1981 m.; 1 pav.) ir kartu su Gintautu Petru Likša projektuoti Pionierių rūmai (dabar pradinė mokykla, Virbališkės takas 4, 1985 m.; 2 pav.). Nors pastatai įgyvendinti vos kelių metų skirtumu, jie įkūnija du svarbius šiuolaikinės architektūros stilistinės raidos etapus. Pokariu taupumo sumetimais racionalizavus ir industrializavus funkcionalistines koncepcijas, ilgainiui išryškėjo architektūros mastelio ir indiferentiškumo problemos, kurias inovatyvomis meninėmis priemonėmis Lietuvoje iš esmės imta spręsti XX a. 8-ajame dešimtmetyje. Aptariamoms dvi Palangos mokyklos yra raiškūs šio proceso pavyzdžiai ne tik miesto, bet ir šalies mastu.

Vaikų muzikos mokykla išsiskiria lakoniška tūrių artikuliacijos metodika ir savita kompozicine pusiausvyra. Gatvių sankirtą formuojantis statinys kompo-

1 pav. Muzikos mokykla, Maironio g. 8, archit. I. Likšienė, 1981 m., L. Nekrošiaus nuotr.

Fig. 1. The music school, Maironio g. 8 archit. I. Likšienė, 1981, L. Nekrošius photo

2 pav. Pradinė mokykla, Virbališkės takas 4, archit. I. Likšienė, G. P. Likša, 1985 m., L. Nekrošiaus nuotr.

Fig. 2. The elementary school, Virbališkės takas 4, archit. I. Likšienė, G.P.Likša, 1985, L. Nekrošius photo

nuotas iš keturių vienodų, sklypo perimetru dėstomų, blokų. Ties gatvių sankirta suformuotas kampinis modulis su kurdoneru prieš jį. Modulyje įrengta pagrindinė pastato įeiga, pridengta virš jos esančiu auditorijos tūriu. Taip sukuriama kompozicinė dominantė, žyminti gatvių sankirtą, išplėtojama viešųjų erdvių sistema. Vidiniame kieme pastato tūriais suformuota mokyklos reikmėms skirta lauko pasirodymų erdvė su scena ir žiūrovų vietomis.

„Lego“ principu (taip vadina patys autoriai; Miknevičiūtė 1998) konstruoti Pionierių rūmai demonstruoja kompozicinę įvairiaformių tūrių pusiausvyrą. Šiame autorių projekte gausiau naudojamos skirtingų stilistinių pakraipų detalės. Greta pagrindinių modulinį tūrių naudojama daug papildomų. Tūrių komponavimas mažiau reguliarus, aiškiai pabrėžiamas kompozicijos ritmiškumas, daugialypiškumas. Pastatuose ima ryškėti postmoderniosios tendencijos, kurios vėlesniuose Likšų projektuose dar labiau išplėtos (pavyzdžiui, p. n. „Atgirys“, Ganyklų 67A, 1989 m.; viešbutis „Šachmatinė“, J. Basanavičiaus g. 45, 1996 m.).

Stasio Vainiūno muzikos mokyklos ir Palangos pradinės mokyklos steigėjas yra savivaldybė. Abu pastatai geros būklės, išlaikę pirmines erdvių ir tūrių sandaros, medžiagiškumo, aplinkos, paskirties savybes. Todėl manoma, kad šių pastatų įtraukimas į KVR yra tikslingas ir perspektyvus. Tačiau atkreiptinas dėmesys į faktą, kad abu statiniai įgyvendinti tik iš dalies.

Didelio masto švietimo įstaigų kompleksų, tokių kaip Studentų miesteliai Vilniuje ar Kaune, suprantama, Palangoje nėra, tačiau čia buvo iš dalies įgyvendintas vienintelis Lietuvoje rekreacinis *funkcionalistinio miesto modelis* (3 pav.) – Vanagupės kurortas (autoriai: archit. Algimantas Lėckas, kurorto urbanistinis

projektas 1967 m., 1982 m., 1984 m. SSRS Ministrų Tarybos premija; poilsio namai „Linas“, 1975 m.; jūrinių poilsio bazė, 1975 m.; archit. A. Lėckas, Saulius Šarkinas, Leonidas Merkinas, plaukimo baseinas, 1984 m.; archit. S. Šarkinas, geležinkeliečių poilsio namai „Rugelis“, 1980–1984 m.; archit. L. Merkinas, sanatorija „Žvorūnė“ (proj. 1978–1981 m., įgyv. 1989 m.)). Kurorto suplanavimas ir statinių išraiška atspindi aktualiausias to meto modernizmo koncepcijas nuo Le Corbusier (parko aplinkoje keliais statinio lygiais pakelti aukštuminiai pastatai, siekiant kuo didesnę sklypo dalį išnaudoti visuomeninėms reikmėms) iki olandiškojo struktūralizmo (tūrių artikuliacija, kai skirtingo aukštingumo korpusai modeliuojami iš vienodų trijų–keturių aukštų blokų juos „atskiriant“ mažesnio ploto aukštais, išorinės nuovažos jungia skirtingus pastato aukštus, kraigo vietoje įrengtos stogo terasos) ar japoniškojo metabolizmo (universali miesto struktūra, skirta lanksčiai miesto plėtrai), brutalizmo (kelių lygių lokalių viešųjų erdvių sistemos, pirm pradės apdailos medžiagos). Jei tuomet būtų pavykę įgyvendinti ir parko projektą, tai būtų buvęs antrasis viešas parkas Palangoje greta Tiškevičiams sukurto Eduardo Andre kraštovaizdžio architektūros šedevro (u. k. 23433, 1848–1899 m.).

KPD 2008 m. Sąraše siūloma taikyti teisinę apsaugą „Lino“ poilsio namų ir baseino pastatams (Vytauto g. 155, Vanagupės g. 40; 3 pav., a., f.). Pirmines erdvių ir tūrių sandaros, medžiagiškumo, paskirties savybes Vanagupėje geriausiai išlaikę iš dalies renovuoti reabilitacijos ligoninės (buvusios jūrinių poilsio bazės, Vytauto g. 153, naudotojas VŠĮ „Palangos reabilitacijos ligoninė“; 3 pav., b.) bei sanatorijos „Žvorūnė“ (Vanagupės g. 15, naudotojas UAB „Palangos Žvorūnė“;

3 pav. Vanagupės kurortas, archit. A. Lėckas, urbanistinis projektas 1967 m., 1982 m.:

a) Poilsio namai „Linas“, Vytauto g. 155, archit. A. Lėckas, 1975 m.; b) Reabilitacijos ligoninė (buvusi jūrininkų poilsio bazė), Vytauto g. 153, archit. A. Lėckas, 1975 m.; c) Sanatorija „Žvorūnė“, Vanagupės g. 15, proj. archit. L. Merkinas, 1978–1981 m., įgyv. 1989 m.; d) Poilsio namai „Rugelis“, Vanagupės g. 13, archit. S. Šarkinas, 1980–1984 m.; e) Viešbutis „Vanagupė“, Vanagupės g. 31, archit. A. Lėckas, rekonstrukcijos archit. D. Dainius, K. Mikšys, A. Sinas ir N. Sirutienė, 2003 m.; f) „Lino“ baseinas, Vanagupės g. 40, archit. A. Lėckas, S. Šarkinas, L. Merkinas, 1984 m., L. Nekrošiaus nuotr.

Fig. 3. The Vanagupė resort, urban project of 1967, 1982, archit. A. Lėckas:

a) The Linas resthouse, Vytauto g. 155, archit. A. Lėckas, 1975; b) The Rehabilitation hospital (former recreation establishment for seamen), Vytauto g. 153, archit. A. Lėckas, 1975; c) The Žvorūnė sanatorium, Vanagupės g. 15, archit. L. Merkinas, project of 1978–1981, realized in 1989; d) The Rugelis resthouse, Vanagupės g. 13, archit. S. Šarkinas, 1980–1984; e) Vanagupė hotel, Vanagupės g. 31, archit. A. Lėckas, reconstruction archit. D. Dainius, K. Mikšys, A. Sinas, N. Sirutienė, 2003; f) The Linas swimming pool, Vanagupės g. 40, archit. A. Lėckas, S. Šarkinas, L. Merkinas; 1984, L. Nekrošius photo

3 pav., c.) pastatai. Išoriškai nepakitęs liko vienas iš poilsio namų „Linas“ (Vytauto g. 155) korpusų. Šio objekto aplinka iš esmės pakito suskaidžius sklypą ir jį užstačius mažaaukščiais gyvenamaisiais pastatais. Šie ir kiti po 1990 m. vykdyti statybos projektai rajone buvo plėtojami iš dalies derinantys prie pirminių suplanavimo principų, tačiau kurortinis miestelis prarado turėtą bendrą koncepciją, pakito užstatymo pobūdis. Poilsio namai „Rugelis“ (Vanagupės g. 13; 3 pav., d) ir vienas iš „Lino“ korpusų privatizuoti dalimis. Jų architektūrinę raišką paveikė gyventojų vykdyti pakeitimai (stichiškai įstiklinamos lodžijos, keičiami langai) ir kompleksinio administravimo stygius (nunyko viešosios funkcijos – kino teatras, barai, kavinės, neprižiūrėti fasadai ir bendrosios erdvės).

Buvusius poilsio namus „Linas“ jų naudotojas UAB „Palangos Linas“ planuoja iš esmės rekonstruoti. Šiuo metu rengiamas žemės sklypo detalusis planas (rengėjas – UAB „Progresyvūs projektai“), kuriuo numatoma komercinės, visuomeninės, rekreacinės paskirties pastatų ir jų priklausinių rekonstrukcija nekeičiant aukštų skaičiaus ir nauja statyba neviršijant 18 m aukščio. Rekonstrukcijos architektūriniai sprendiniai brandinami „Vilniaus archprojekte“. Pirmiausia planuojama šiaurinėje sklypo dalyje statyti atskirą korpusą reabilitacijai. Vėliau planuojama rekonstruoti esamą pastatą. Taip pat rengiamasi pastatyti SPA kompleksą su tris tūkstančius kvadratinį metrų užimsiančiais keturiais įvairaus dydžio ir paskirties baseiniais (Skiauterytė 2012). Viešojoje erdvėje

girdima ir apie senojo „Lino“ baseino bei buvusios ligoninės (Vytauto g. 170) rekonstrukcijos planus (Skiauterytė 2011; Pryšmantas 2011).

Igyvendinus „Lino“ buvusių poilsio namų ir senojo baseino rekonstrukcijos projektus, reikia tikėtis, bus regeneruotas nykstantis unikalus modernizmo epochos kurortų architektūros kūriny, o naujai atgimęs baseinų kompleksas vertingai papildys mineralinio vandens kurortui būdingų pastatų grupę (vandens procedūrų pastatus Palangoje šiuo metu KVR reprezentuoja Tiškevičių šiltosios maudyklės, u. k. 28576, Kęstučio g. 31, 1901–1903 m., jos po rekonstrukcijos prarado pirmines aplinką, paskirtį, vidaus erdves). Sėkmingai rekonstravus, esami architektūros kūriniai gali įgyti ir naujų verčių. 2004 m. geriausiu šalies rekreacinės architektūros kūriniu (Architekto Algimanto Zavišos paramos ir labdaros fondo apdovanojimas) tapo buvusių KGB poilsio namų rekonstrukcija į 5 žvaigždučių viešbutį „Vanagupė“ (Vanagupės g. 31, archit. Dalius Dainius, Kęstutis Mikšys, Andrius Sinas ir Natalija Sirutienė, 2003 m.). Rekonstravus senąjį korpusą ir greta pastačius SPA centrą, objektas atitinka aukščiausius viešbučiams keliamus reikalavimus, bet išsaugojo savo pirminę funkciją, tūrių ir erdvių kompoziciją.

Mažai tikėtina, kad vykstančių rekonstrukcijų kontekste tradiciniai „įpaveldinimo“ veiksmai padėtų išsaugoti tuomet prestižinės SSRS Ministrų tarybos premijos (1984 m.) laureato Vanagupės kurorto vertes. Tačiau identifikuotos „Lino“ ir komplekso architektūrinės, urbanistinės, kraštovaizdžio ir inžinerinės vertės, išnagrinėtos galimos jų saugojimo formos (*ex-situ* ir *in-situ*) galėtų tapti viso Vanagupės miestelio architektūrinės urbanistinės studijos pagrindu. Čia, remiantis projektine medžiaga, reikėtų nustatyti komplekso pirminį sumanymą, iširti dabartinius pokyčius. Viešai publikuojama studija (pavyzdžiui, KVR duomenų bazėje) specialistams ir visuomenei sudarytų sąlygas aiškiau suvokti rajono būtas ir esamas vertes, išliktų vertinga laikotarpio architektūrą apibūdinanti informacija, kuri galėtų būti naudojama pažintiniais, moksliniais ir profesiniais tikslais. Galbūt tokia studija taptų paskata rengti kompleksinę Vanagupės miestelio regeneracijos projektą, kuriame suderinti saugojimo ir plėtros poreikiai sukurtų naują meninę vertę.

XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios poilsiautojams *apgyvendinti skirtų pastatų* architektūros tendencijas Palangoje šiuo metu KVR reprezentuoja penkiolika J. Basanavičiaus g. ir Birutės al. rajone išdėstytų vilų (u. k. 15934, 15933, 15932, 12142, 22884, 15926, 15927, 15928, 15929, 15930, 15935, 22880, 22879, 32572, 1289), du viešbučiai (sunkę Palangos (u. k. 1291; šiuo metu atkuriamas) ir Nemirsetos (u. k. 32573) kurhauzai). XX a. II pusės rekreacinių objektų, pretenduojančių

į originaliausių ir raiškiausių gretas, sąrašas pakankamai ilgas. Todėl reikėtų atkreipti dėmesį į esamus objektų pakitimus, fizinę būklę, orientuotis į stilistinę ir autorystės įvairovę. Nemažiau aktualu yra identifikuoti išsaugojimo perspektyvas.

Atitinkantis 50 metų amžiaus cenzą raiškiausias sovietinio retrospektyvizmo eksponatas mieste – 1954–1956 m. pagal architekto Aleksandro Eigirdo projektą įgyvendinti poilsio namai „Baltoji žuvėdra“ (S. Dariaus ir S. Girėno g. 1). Tai yra stalininio retrospektyvizmo laikotarpio statinys, dėl panaudotų kompozicinių priemonių lygintas su Italijos vilų architektūra (Tutlytė 2007). „Baltoji žuvėdra“ neabejotinai raiškiausias ir vertingiausias XX a. vidurio istoristinių idėjų įkūnijimo pavyzdys Palangoje, nors šalies mastu nėra išskirtinis. Deja, po 1998 m. rekonstrukcijos ir vėlesnės priežiūros ypatumų kūriny prarado savo pirminę kompozicinę vienovę (Tutlytė 2012: 195). Svariu argumentu imtis šio pastato apsaugos galėtų būti nebent faktas, kad objektas vienintelis tokiu mastu išlikęs architekto A. Eigirdo kūriny ne tik mieste, bet ir šalyje, nors vėlesnei jo kūrybai visiškai nebūdingas.

Savotiška Lietuvos modernizmo ikona tapęs A. Eigirdo projektas valgykla-restoranas „Vasara“ (S. Neries g. 37, 37A, 39, 1964–1967 m.) 2005 m. rekonstruotas (archit. Edgaras Neniškis, Arūnas Liola, Rolandas Liola) į gyvenamąjį kompleksą su restoranu. Išsaugoti pirminiai plastiškas vienaukštis valgyklos ir vertikalus skliautinės konstrukcijos cilindrinis restorano tūriai. Virš buvusios valgyklos tūrio įrengtas eksploatuojamas stogas gyventojams, po žeme – automobilių aikštelės. Į sklypo gilumą atitraukti nauji gyvenamieji korpusai savo tūriniu plastika ir erdvinium išdėstymu darniai papildė A. Eigirdo sukurtą kompoziciją. Rekonstrukcijos autoriai buvo nominuoti apdovanojimui „Už geriausią rekreacinės architektūros kūrinių“. Susilaukta ir kritikos (Kšivickaitė 2008). Restorano tūris rekonstrukcijos metu padengtas tam sintu stiklu, dėl to prarado pirminį skaidrumą.

A. Eigirdo projektuotas pensionatas „Kastytis“ (A. Mickevičiaus g. 8, 1967 m.) po 2008 m. rekonstrukcijos galėtų tapti nebent paminklu sinchronizuotam tarnautojų ir vystytojų merkantilizmui ir tai taikliai atspindėtų XXI a. pr. Palangos raidos komplikacijas.

Sąrašo autoriai siūlo teisinę apsaugą taikyti architekto Juozo Šipalio projektuotiems poilsio namams (dabar viešbutis) „Auska“ (Vytauto g. 11, 1977 m., žinomi kaip Kosyginos ar Brežnevo vila). Tai svarbus didelio biudžeto, meniniu požiūriu originalus ir atspindintis pasaulines laikmečio architektūros tendencijas kūriny, įkurdintas miškingoje 22 hektarų dydžio pajūrio teritorijoje greta Tiškevičių rūmų komplekso. Dabar objektas priklauso valstybinei įmonei „Poilsio namai

Baltija“, nuomos teise jį valdo privati bendrovė, kurios atstovai viešai skelbia, kad 10 apartamentų, 24 vietų, elektra šildomas objektas be maitinimo įstaigų, recepcijos ir kitų šiuolaikinių būtinųjų atributų rinkos sąlygomis išgyventi negali (Grajauskienė 2011). Straipsnyje cituojamas rekonstrukcijos siūlymus pateikęs architektas Saulius Mikštas: „Teks perplanuoti patalpas, atsisakant didelių pereinamųjų kambarių, suprojektuoti tokios kategorijos viešbučių reikalavimus atitinkančius numerius su visais patogumais, taip pat restoraną, susirinkimų bei konferencijų salę, SPA, treniruoklių erdvę – visa, ko reikalauja tarptautiniai normatyvai“. Pasak straipsnio autorės pakitimai derinami su pirminio projekto autoriumi architektu J. Šipaliu. Pastarasis siūlo „visiškai perprojektuoti vadinamąją ūkinę dalį su per didele viešbučiui virtuve – griauti šį sparną ir statyti naują derantį prie konteksto fligelį, kuriame būtų galima įrengti papildomų kambarių“. Abiejų projektų autoriai sutarė palikti kai kuriuos prabangiuosius apartamentus išlaikant to laikmečio dvasią, paliekant kambarius su visa sienų apdaila, baldais, žinomų Lietuvos menininkų darbais, kurtais specialiai „Auskai“ (apie 100 kūrinių). Atkreiptinas dėmesys ir į faktą, kad taupant lėšas ir „artėjant penkmečio planų įvykdymo termino pabaigai“, pirminis projektas koreguotas, dalis sprendinių liko neįgyvendinti (Kazlaitė 2008). Dėl vyriausybinių poilsinių Palangoje privatizacijos planų šiuo metu investicijos įšaldytos. Tai gera proga tinkamai dokumentuoti pastato esamą būklę, neskubant subrandinti rekonstrukcijos koncepciją ir, esant reikalui, identifikuoti vertingąsias objekto savybes.

Valstybės įmonė poilsio namai „Baltija“ patikėjimo teise valdo dar du unikalius laikmečio architektūros kūrinius poilsio namus „Žilvinas“ ir penkių kotedžų „Žilvinėlis“ pastatą. Tai Algimanto Lėcko ankstyvieji kūriniai Palangoje. Viešbutis „Žilvinas“

(Kęstučio g. 34; 4 pav.) LTSR MT reikalų valdybos užsakymu 1968 m. suprojektuotas ir įgyvendintas kaip 45 vietų (21 buto) poilsinė. Tai originalus ir raiškus struktūralistinės modernizmo tendencijos pavyzdys. Miškingoje teritorijoje tarp esamų medžių ant trijų vertikalių ritmiškai išdėstytų konstrukcinių kamienų antro aukšto lygmenyje horizontaliai suformuotas dvylikos monolitinio gelžbetonio modulių tūris. Artimas tūrių kompozicines idėjas architektas vėliau plėtojo minėtame Vanagupės kurorte. Tačiau pastarojo komplekso tūrių estetika labiau bylojo apie statybų industrializacijos laimėjimus nei apie išskirtinį architektūros ir gamtos dialogą.

Dabartiniai „Žilvinėlio“ apartamentai (Birutės al. 44), dažnai stokojantys profesinio ir visuomeninio dėmesio dėl „Žilvino“ gretimybės, tai 1970 m. įgyvendintas 24 vietų pensionatas. Šį objektą taip pat galima būtų įvardyti kaip vieną iš struktūralistinės architektūros pavyzdžių. Čia plėtota rečiau Lietuvoje naudota, tačiau architektūrinės kompozicijos požiūriu plačias galimybes teikianti trimatė tinklinė struktūra. Tūris suformuotas iš stačiakampių gretasielių paradigminių modulių, atitinkančių pensionato gyvenamąjį numerį. Paradigminis vienetas multiplikuojamas pasukant stačiu kampu ir perkeliant tam tikru žingsniu reguliariame trijų lygių kompoziciniame tinkle. Statinio užstatymo plotą atitinka antrasis aukštas, sudarytas iš šešių modulių. Pirmojo ir trečiojo plotas perpus mažesnis už antrąjį (po tris modulius). Apatinėje statinio dalyje neužstatytas plotas naudojamas viešosioms, trečiojo – privačiosioms (įrengtos numerių terasos) reikmėms. Panašią tūrio modeliavimo koncepciją galima išvystyti Henriko Kęstučio Šilgalio projektuotos vidurinės mokyklos Nakotnėje (Latvija, 1968–1976 m.; Ercmonaitė 2005) projekte. 2003 m. įgyvendinus architekto Donato Rakausko rekonstrukcijos projektą,

4 pav. Viešbutis „Žilvinas“, Kęstučio g. 34, archit. A. Lėckas, 1968 m. (a); „Žilvinėlio“ apartamentai, Birutės al. 44, archit. A. Lėckas, 1970 m. (b). L. Nekrošiaus nuotr.

Fig. 4. Žilvinas hotel, Kęstučio g. 34, archit. A. Lėckas, 1968 (a); The Žilvinėlis apartment building, Birutes al. 44, architect A. Lėckas, 1970 (b) L. Nekrošius photo

pastatas išsaugojo pirmines erdvių ir tūrių sandaros, medžiagiškumo, paskirties savybes. Pastaruosius dvejus metus aktyviai svarstomos galimybės reorganizuoti valstybės įmonę poilsio namus „Baltija“, o dalį jų valdomų objektų privatizuoti. Panašu, kad „Žilvino“ ir „Žilvinėlio“ pardavimo idėja nekelia didesnių nesutarimų (Grajauskienė 2012). Šių dviejų objektų meninė vertė ir reikšmė miestui tarp šiuolaikinės architektūros tyrėjų ir kūrėjų taip pat nekelia didesnių abejonių. Manytina, kad iki privatizavimo šiuos objektus reikėtų įtraukti į KVR, nustatyti jų vertingąsias savybes, reikšmingumo pobūdį, lygmenį bei atlikti kitas būtinąsias procedūras, o su naujaisiais savininkais sudaryti kultūros paveldo objektų apsaugos sutartis.

Šventosios miestelio architektūros šiuo metu KVR nėra. KPD Sąraše taip pat nėra nė vieno kūrinio Šventojoje. Nors čia sovietmečiu mažiau surasta vertingų architektūros kūrinių, vienas jų atstovauja retai modernistinės architektūros koncepcijai – erdviniam (erdvinių blokų) struktūralizmui, kurio ištakos siejamos su japonų metabolistų judėjimu. Tai 1976 m. iš dalies įgyvendinti poilsio namai „Guboja“ (Jūros g. 65A, Šventoji, archit. Rimantas Buivydas). Objekto struktūra yra trijų lygių: projektuojamo statinio sklypas „dengiamas“ reguliariu tinklu, kuris užpildomas sekcijų-korpusų grupėmis; vienas gyvenamasis korpusas (jų grupėje 6–7) – ant pilonų pakelta, dėsninškai erdvėje rikiuojamų gyvenamųjų blokų struktūra. Pastatai pastarąjį dešimtmetį nenaudojami. Tikėtina, kad šiuolaikiniais viešbučiams keliamų reikalavimų neatitinkantis kūriny bus prarastas. Todėl reikėtų skubiai imtis jo saugojimo *ex-situ* – atlikti taikomuosius ir teorinius tyrimus ir parengti išsamią objekto studiją.

Sąrašo autoriai teisinę apsaugą siūlo taikyti Vytauto Jurgio Dičiaus ir Leonido Prano Ziberko projektuotiems buvusiems Lietuvos mokslų akademijos poilsio namams „Horizontas“ (dabar viešbutis „Pilkasis garnys“, S. Daukanto g. 15, 1982 m., valdytojas UAB „Pilkasis garnys“). Tai originalus aktualias laikotarpio regionalistines tendencijas respektuojantis kūriny. Ironiška, kad jo meninė forma išsaugota tik dėl to, kad objektas nuo pastatymo dienos nebuvo iš esmės remontuotas. Tačiau palaipsniui prarandama pirminė vertė, nes poilsio namus ėmus skaidyti skirtingiems savininkams, pradėti atskirų dalių remonto darbai. Taip prarandamas vientisumas. Suprantama, kad XX a. II pusėje Palangoje įgyvendinti rekreaciniai pastatai dabar rekonstruojami ir griaujami siekiant maksimaliai padidinti užstatymo rodiklius. Dėl to kyla iniciatyvų saugoti kuo daugiau ankstesnių laikotarpių objektų. Tačiau kelia abejonių siūlymas saugoti analogiškus vėlyvesnius Vilniaus universiteto poilsio namų

(Birutės al. 37A, archit. V. J. Dičius, 1984 m.) pastatus, nes tai tos pačios meninės koncepcijos rezultatas. Turbūt teisinę apsaugą vertėtų suteikti objektui, kurio saugojimas perspektyvesnis.

„Šiaulių Tauro“ poilsio namų Palangoje (Vytauto g. 116, 1983 m., archit. G. P. Likša) trijų aukštų kvadratinio plano tūris formuojamas aplink atriumą dėstant prastumus modulinius blokus – gyvenamuosius numerius. Pastato kampuose sukurtos skirtingos erdvinės konstrukcijos išreiškia įėjimų paskirtį (į viešbutį, restoraną, tarnybines patalpas). Tūrio modeliavimo, vidaus ir išorės sąryšiu, asketišku technizmu grįsti pastato meniniai sprendiniai byloja apie technologijų laikotarpį ir atitinkamo įvaizdžio siekį. Siekdamas išsaugoti šiuolaikiniais viešbučiams keliamų reikalavimų ir naujųjų savininkų poreikių neatitinkantį pastatą pirminio projekto autorius kartu su I. Likšiene parengė rekonstrukcijos siūlymus. Jie liko neįgyvendinti, tačiau tai ženklas, kad rekonstrukcija bus. Todėl tikslinga ištyrėti jo sukūrimo koncepciją, rekonstrukcijos siūlymus ir esamą būklę. Suvokus kūrinio architektūrinę ir galbūt inžinerinę vertes, tikima, rekonstrukcijos metu bus sukurtas ne mažiau vertingas kūriny, darniai papildysiantis esamą pastatą.

Prieš kelerius metus nugriautas Enriko Tamoševičiaus projektuotas „Baltijos“ sanatorijos „Eglė“ korpusas (1973 m.) buvo vienas ryškesnių tarptautinio stiliaus įtakos pavyzdžių. XX a. VII dešimtmetyje užsienyje ir VIII dešimtmetyje Lietuvoje, reaguojant į dėl industrializacijos prarastą miestų architektūros identitetą, permąstytos ir imtos plačiai taikyti ankstyvajam modernizmui būdingos koncepcijos. Vieną tokių (tūrio skaidymas siekiant sukurti humanišką mastelį) koncepcijų reprezentavo ir E. Tamoševičiaus kūriny, kuris meninių priemonių santūrumu išsiskyrė iš artimų pagal tūrio kompoziciją pastatų, kurie yra tokie: Aušros Šilinskienės ir Romualdo Šilinsko projektuota sanatorija „Vilnius“ Druskininkuose (1973 m.), skaitiklių gamyklos poilsinė Molėtuose (1974 m., archit. Albinas Petras Purys), kartotinis studentų bendrabutis (Saulėtekis, Vilnius, 1976 m., archit. Bronius Krūminis, Jurgis Sidaravičius, P. Markvaldas), kartotiniai 5 ir 9 aukštų daugiabučiai (Justiniškės ir kiti Vilniaus raj., 1968–1974 m.; archit. B. Krūminis, Vidas Andrius Sargelis, V. Zubrius, K. Sližys). „Eglė“ buvo svarbus etapas šiuolaikinės Lietuvos architektūros pavyzdys ir, neabejotinai, vienas originaliausių architekto E. Tamoševičiaus kūriny. Tačiau sisteminių duomenų apie šį architektūros objektą iki šiol taip ir neparengta.

Siekiant stilistinės, o kartu ir autorinės įvairovės Palangos modernistinėje architektūros kolekcijoje, vertėtų atkreipti dėmesį į R. Šilinsko projektuotą vaikų reabilitacijos sanatoriją „Palangos gintaras“ (Vytauto g. 30,

1972 m.). Valstybės įsteigtos VŠĮ administruojamas statinys renovuotas, tačiau išsaugojęs pirminę funkciją ir originalią tūrinę erdvinę kompoziciją.

Miesto funkcinis pobūdis lėmė, kad visuomeninės paskirties *administracinių pastatų* įvairovė Palangoje ribota. KPD Sąrašo autoriai teisinę apsaugą siūlo taikyti banko pastatui (Jūratės g. 17, archit. Ramūnas Vytautas Kraniauskas, 1967 m.). Tai raiškus tuomet aktualių modernizmo idėjų įkūnijimo pavyzdys. Tačiau pastatas šiuo metu jau rekonstruojamas. XX a. paskutiniaisiais metais pagal G. P. ir I. Likšų projektą greta pristatytas postmodernistinės raiškos banko viešbutis. Vertėtų nustatyti šių pastatų pirmines menines vertes ir palyginti su rekonstrukcijos rezultatais. Tačiau šie autoriai mieste sukūrė kitų greičiausiai originalių pastatų. Meniniu požiūriu brandus kontekstualiai upelio krantinės terasose išsidėstęs R. V. Kraniausko projektuotas knygynas su kavine „Rąžė“ (Vytauto g. 84, 1967 m.; 5 pav.); jis su priešais esančiu kurdoneru formuoja ir krantinės bei Vytauto g. jungtį. Skirtingai nei greta esantys kino teatro, vasaros estrados bei 2006 m. pastatyto „Kerpės“ viešbučio pastatai, šis išlaiko kurortui būdingą smulkų mastelį taip paįvairindamas gatvės erdvės perspektyvą. Pastatas išsaugojęs primines funkcijas, erdvių ir tūrių, medžiagiškumo ir aplinkos savybes, todėl šiam pastatui vertėtų suteikti pradinę apsaugą.

Tarp administracinių pastatų Palangoje vertėtų išskirti G. P. ir I. Likšų projektuotą socialinės globos skyrių (buv. Komprojektas, Žvejų g. 47, 1980 m.) bei Komprojekto gamybinį pastatą su bendrabučiu (Gintaro g. 30, 30A, 1988 m.; 6 pav.). Architektūrinės raiškos aspektu – tai du skirtingi etapiniai kūriniai. Komprojektas, panašiai kaip anksčiau minėta muzikos mokykla, at-

spindi vėlyvojo modernizmo struktūralistines artikuliuoto tūrio idėjas. Aštuoneriais metais anksčiau įgyvendintas Socialinės globos pastatas – kontekstualus ankstyvojo postmodernistinio regionalizmo koncepcijų užuomazgos pavyzdys. Minimai kūriniai išsaugoję primines funkcijas, erdvių ir tūrių, medžiagiškumo ir aplinkos savybes. Šiuo metu Palangos administracinių pastatų architektūra KVR nereprezentuojama, todėl vienas šių objektų vertingai papildytų kultūros paveldo objektų kolekciją. Atsižvelgiant į fizinę būklę, funkcines ir estetines savybes bei naudojimo pobūdį, manytina, kad perspektyviau saugoti yra Komprojekto pastatą.

KVR nepakankamai atspindimas kurortui būdingas pastato tipas *paviljonas*. XX a. pradžios architektūrinės madas atspindi fachverkinis J. Basanavičiaus g. 26 esantis paviljonas (u. k. 22878). Tačiau XX a. II pusėje taip pat sukurtas ne vienas aukštos meninės kokybės šio tipo statinys. Sąrašo rengėjai į registrą pasiūlė įtraukti Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos vasaros skaityklą (Vytauto g. 72, archit. Albinas Čepys, 1968 m.; 7 pav.). Pastatas ir jį supanti aplinka išliko iš esmės nepakitę. Skaityklos prieigos suformuotos kaip skveras su skulptūrinium akcentu „Mergaitė“, arba „Paminklas pionierių stovyklos tragedijai įamžinti“ (u. k. 15281, DR1299, skulpt. Albina Vanda Razmanaitė-Vertulienė, archit. V. Damanskis). Kitoje Vytauto gatvės pusėje esančiame skvere 1982 m. pagal tuometio miesto vyriausiojo architekto (1977–1988) Leono Mardoso projektą suformuota dabartinio Lietuvos dailės muziejaus skulptūrų kolekcijos ekspozicija (2008 m. rekonstruota ir praplėsta, archit. L. Mardosas; LDM, 2008 m.). Meniniu požiūriu turtinga viešųjų erdvių sistema pagyvina šią gatvės dalį, kuria trauką. Tiesa, L. Mardoso iniciatyvą kritikuoja kitas buvęs miesto

5 pav. Knygynas su kavine „Rąžė“, Vytauto g. 84, archit. R. V. Kraniauskas, 1967 m., L. Nekrošiaus nuotr.

Fig. 5. The Rąžė bookshop and café building, Vytauto g. 84, archit. R. V. Kraniauskas, 1967, L. Nekrošius photo

6 pav. Komprojekto gamybinis pastatas su bendrabučiu, Gintaro g. 30, 30A, archit. I. Likšienė, G. P. Likša, 1988 m., L. Nekrošiaus nuotr.

Fig. 6. The Komprojektas office block with a hostel, Gintaro g. 30, 30A, archit. I. Likšienė, G. P. Likša, 1988, L. Nekrošius photo

architektas Edmundas Benetis (1993–2001 m.): „Vietoj istorinių Palangos vilų, kurios, beje, ir davė pradžią Palangos kurortui ir kurių atstatymas, pakartosiu, yra numatytas galiojančiuose Palangos miesto tarybos patvirtintuose teritorijų planavimo dokumentuose ir yra privalomas, Palangoje įvairių iniciatyvų pagalba formuojamas <...> skulptūrų parkas iš tarybinio laikotarpio dailės muziejaus fondų! Aš ne prieš skulptūras ir ne prieš skulptūrų parką Palangoje, bet istorinį Palangos užstatymą istorinėje Palangos miesto dalyje būtina atstatyti“ (Benetis, Lekavičienė 2012).

Architektas Albinas Čepys, 1963–1977 m. dirbęs vyriausiuoju miesto architektu, suprojektavo ir kitą žinomą paviljoną (S. Daukanto/S. Dariaus ir S. Girėno g., 1969 m.). Gėlių vėliau dailės parodoms

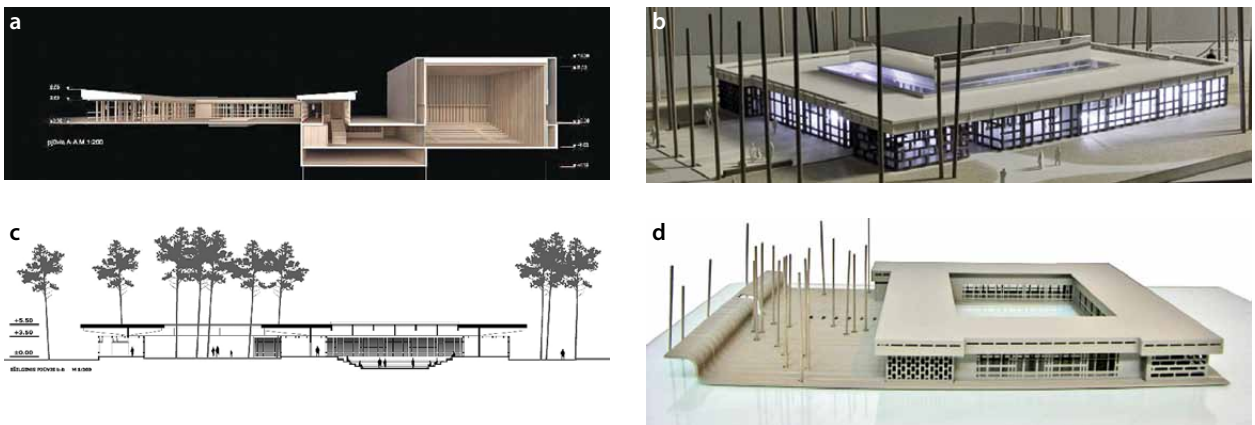
skirtą statinį dabar rengiamasi rekonstruoti. 2009 m. įvykusio architektūrinio konkurso laimėtoju tapo projektas (archit. Rolandas Palekas, Gilma Teodora Gylytė, Aidas Barzda, Matas Šiupšinskas, Bartas Puzonas, Jurgita Puronienė), kuriuo siūloma išsaugoti pastatą, nors konkurso sąlygose tokio reikalavimo nėra. Kūrinio reikšmę miesto architektūros kontekste rodo ir tai, kad keturi iš penkių komisijos išskirtų darbų teigė paviljono saugojimo koncepciją (8 pav.).

Sąrašė į KVR siūloma įtraukti architekto Algimanto Mikėno 1976 m. suprojektuotą dailės parduotuvę (Vytauto g. 49; 9 pav.). Statinys pastarąjį dešimtmetį iš esmės neremontuotas, tačiau pakeista dalis langų. Tai laikotarpiui būdingas regionalistinių idėjų kūrinys, darniai formuojanti Ronžės krantinės ir Vytauto g.

7 pav. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos vasaros skaitykla, Vytauto g. 72 (archit. A. Čepys) ir skveras su skulptūriniu akcentu „Mergaitė“, arba „Paminklas pionierių stovyklos tragedijai įamžinti“ (u. k. 15281, DR1299, skulpt. A. V. Razmanaitė-Vertulienė, archit. V. Damanskis, 1968 m.), L. Nekrošius nuotr.

Fig. 7. Summer reading hall of the National Martynas Mažvydas Library, Vytauto g. 72, architect A. Čepys, and public garden with a sculptural decor 'Girl' or 'A monument to commemorate the pioneer camp's tragedy' (u. k. 15281, DR 1299), sculptress A. V. Razmanaitė-Vertulienė, archit. V. Damanskis, 1968, L. Nekrošius photo

8 pav. „Parodų paviljono“, S. Daukanto/S. Dariaus ir S. Girėno g. (archit. A. Čepys), plėtros architektūrinį konkursą laimėjusių projektų fragmentai, 1969 m. (šaltinis <http://www.architektusajunga.lt>):

a) I vieta archit. R. Palekas, G. T. Gylytė, A. Barzda, M. Šiupšinskas, B. Puzonas, J. Puronienė; b) II vieta archit. A. Ambrasas, T. Eidukevičius, D. Malinauskas, M. Reklaitis, L. Loureiro, V. Adomonytė; c) IV vieta A. Umbrasas, D. Birutis, L. Kaziukonis; d) V vieta archit. D. Kličius, G. Kuginys, J. Svirskaitė, A. Vekerotas

Fig. 8. Fragments of the architectural development competition projects for the exhibition pavilion, S. Daukanto/ S. Dariaus ir S. Girėno g., architect A. Čepys, 1969, (source: <http://www.architektusajunga.lt>):

a) First place – archit. R. Palekas, G. T. Gylytė, A. Barzda, M. Šiupšinskas, B. Puzonas, J. Puronienė; b) Second place – archit. A. Ambrasas, T. Eidukevičius, D. Malinauskas, M. Reklaitis, L. Loureiro, V. Adomonytė; c) Fourth place – archit. A. Umbrasas, D. Birutis, L. Kaziukonis; d) Fifth place – archit. D. Kličius, G. Kuginys, J. Svirskaitė, A. Vekerotas

jungtį bei korektiškas šalia esančiai neogotikinei bažnyčiai. Tačiau meniniu vertės aspektu šis objektas neprilygsta A. Čepio paviljonams. Todėl manoma, kad išsaugoti esamas gatvės erdvės savybes galima tinkamai reglamentuojant naujas statybas.

Išskirtinis betoninės plastikos pavyzdys – Gintauto Juozo Telksnio 1976–1977 m. projektuotas ir 1979 m. įgyvendintas kavinės „Banga“ (Jono Basanavičiaus g. 2; 10 pav.) pastatas, kuris nepelnytai apleistas. Dėl manieringo komplikuoto tūrio ir gausaus dekoro vertintas nevienareikšmiškai (Navickienė 2005: 12–13). Tačiau tai statinys, jungiantis kelių dešimtmečių Lietuvos architektūros technologines (monolitinis gelžbetonis) ir menines (brutalizmas, postmodernizmas) madas, plėtęs racionalios, industrializuotos statybos galimybių

9 pav. Dailės parduotuvė, Vytauto g. 49, archit. A. Mikėnas, 1976 m., L. Nekrošius nuotr.

Fig. 9. Art shop, Vytauto g. 49, archit. A. Mikėnas, 1976, L. Nekrošius photo

10 pav. Kavinė „Banga“, J. Basanavičiaus g. 2, archit. G. J. Telksnys, projektuotas 1976–1977 m., įgyvendintas 1979 m., L. Nekrošius nuotr.

Fig. 10. The Coffee shop Banga, J. Basanavičiaus g. 2, archit. G. J. Telksnys, designed in 1976–1977, accomplished in 1979, L. Nekrošius photo

ribas. Šis objektas formuoja Ronžės krantinę, Vytauto ir J. Basanavičiaus g. sankirtą bei yra išskirtinai raiški lokali dominantė. „Bangos“ būklė ir naudojimo pobūdis kelia grėsmę objekto išlikimui. Manoma, kad pradinė apsauga šiam objektui būtina.

Sakralinės vertės pastatai kultūros paveldo objektais gali tapti praėjus ne mažiau kaip 25 metams nuo jų pastatymo. Šiuo metu Didžiosios Palangos sakralinės architektūros raidą KVR reprezentuoja neogotikinė Palangos katalikų (u. k. 23166, Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų, Vytauto g. 51, archit. Karl Eduard Strandmann, 1897–1907 m.), neoklasicistinė Būtingės (u. k. 32574, Liepojos pl. 8E, 1824 m.) evangelikų liuteronų bažnyčios, katalikų koplyčios neogotikinė (ant Birutės kalno, archit. K. Majeris, 1869 m.) ir vietinės tradicinės architektūros Palangoje (u. k. 32571, kapinių koplyčia, 1815 m.) bei Šventojoje (u. k. 36442 Švč. Mergelės Marijos, Jūrų Žvaigždės, Paupio g. 30; 1831 m.) ir Lurdo grotos (u. k. 23432, Birutės kalne, aut. Bonhomme, 1899–1901 m.) Palangoje.

Atkūrus Nepriklausomybę, Palangoje pastatyti stačiatikių (Sodų g. 52, Iveros Dievo Motinos ikonos cerkvė, archit. Dmitrij Borunov, 2000–2002 m.) ir evangelikų liuteronų maldos namai (Saulėtekio takas 1, archit. I. Likšienė, G. P. Likša, 2005–2006 m.) (11 pav.). Abu šie pastatai po dešimtmečio sulauks tinkamo kultūros paveldo objektui amžiaus. Tačiau jau dabar jie tapo naujai formuojamo Palangos miesto centro vertikaliomis dominantėmis. Svarbus šių sakralinių objektų naujumo aspektas. Tai pirmieji po Antrojo pasaulinio karo naujai pastatyti stačiatikių ir evangelikų liuteronų maldos namai. Meninės raiškos aspektu abu statiniai originalūs ir novatoriški kūriniai. Tik skirtumas tas, kad Vakarų krikščionių bažnyčių bendruomenės pratusios prie architektūrinių inovacijų, o evangelikų bendruomenėse nuo seno skatinamas progresyvumas ir inovatyvumas. Lietuvos (kaip ir Rusijos) stačiatikiai į sakralinę architektūrą iki šiol žvelgė konservatyviai. Architektas D. Borunov, siekdamas atliepti stačiatikių architektūros kanonus ir kartu darniai įterpti statinį į kurortinio miesto kontekstą, sukūrė originalų pastatą. Tradicinė cerkvėms kryžminė kupolinė plano struktūra derinama su naujoviška erdvių ir tūrių kompozicija. Ant kryžminės dvišlaičiais stogais dengtos tūrių sankirtos konstruojama 45 laipsniu kampu pasukta skliautinė kryžma, kuri atlieka pagrindo būgnui su svogūniniu (rus. *луковица*) kupolu funkciją. Šlaitinės ir skliautinės kryžmos sankirta apjuosiama trikampišiais stogeliais. Maldos namų tūrių proporcijos ir įstrižaine į kraigo ašį orientuota varpinė kuria vertikalią gotikinei architektūrai būdingą kompozicinę dinamiką. Palangos neogotikinę bažnyčią architektas traktuoja kaip pagrindinį, miesto įvaizdį formuojantį

11 pav. Sovietiniais metais įgyvendintame Virbališkės gyvenamojo rajono visuomeniniame centre, atkūrus Nepriklausomybę, pastatytos Iveros Dievo Motinos ikonos cerkvė (Sodų g. 52, archit. D. Borunov, 2000–2002 m.) ir Evangelikų liuteronų bažnyčia (Saulėtekio takas 1, archit. I. Likšienė, G. P. Likša, 2005–2006 m.) tapo naujomis kompozicinėmis dominantėmis, L. Nekrošiaus nuotr.

Fig. 11. The Orthodox Church, Sodų g. 52, archit. Dmitrij Borunov (2000–2002) and Evangelical Lutheran Church, Saulėtekio takas 1, archit. I. Likšienė, G. P. Likša (2005–2006) were erected after regaining Independence and became landmarks of former Soviet public centre in Virbališkės residential area, L. Nekrošius photo

objektą. Toks stilistinis asistavimas aplinkai suprantamas kaip kontekstualumo įgyvendinimo priemonė (Артамонова 2012). Inovacijų mastu ir pobūdžiu Palangos cerkvė galėtų būti lyginama su Lenkijos ir kitų Vakarų valstybių stačiatikių šventyklų statybos praktika. Cerkvės ikonostasą sukūrė Graikijos dailėdės, Maskvos ir Lietuvos (Vladimir Podgornyj) ikonų tapytojai, Samaros, Uljanovsko ir Palechos meistrai sukūrė freskas (1100 kv. m). Taigi, tai ne tik vertikali miesto dominantė, bet ir savotiškas Rytų ir Vakarų kultūrų riboženkliis. Turint omenyje, kad evangelikų liuteronų bažnyčia pašventinta tik šįmet, o cerkvė prieš dešimtmetį, manoma, kad šiems kūriniams pavojus neyla. Todėl jų įtraukimą į KVR tikslinga svarstyti sukakus 25 metų terminui, o iki tol vertėtų sukaupti medžiagą apie jų menines ir visuomenines vertes.

Kryptingai vykdant tyrimus ir stebėseną galima būtų suformuoti išsamią kurorto architektūros kolekciją, sudarytą ne tik iš kultūros paveldo objektų, bet ir iš kūrinių rezervo (pavyzdžiui, sanatorija „Palangos gintaras“, Vytauto g. 30, 1972 m., archit. R. Šilinskas; poilsio namai „Alka“, „Pilėnai“, archit. V. Juršys).

Išvados ir siūlymai

1. Kolekcija kaip sistemingas kultūriškai vertingų architektūros objektų rinkinys, skirtas moksliniam ir viešam pažinimui bei tvariam naudojimui pagal saugojimo pobūdį, gali būti:
 - A. *Ex-situ*, kai kolekcija sudaroma iš objektų, saugomų: a) natūroje, bet ne pirminėje aplinkoje (įprastai šis būdas taikomas tradicinei architektūrai, tačiau ekonomiškai ir technologiškai komplikotas šiuolaikinės architektūros atžvilgiu); b) dokumentų pavidalu (nesant ga-

limybės išsaugoti atliekami išsamūs natūriniai ardomieji tyrimai, sukaupiama projektinė medžiaga, kuri gali būti naudojama edukacijos, viešojo pažinimo, teorinių ir taikomųjų tyrimų tikslais; esant poreikiui ir galimybei tokie objektai gali būti atkurti).

- B. *In-situ*, kai fizinio ar juridinio asmens kolekcija sudaroma iš objektų pagal kolekcijos valdytojo koncepciją tipologiniu, autoriniu, stilistiniu ar geografiniu aspektu (pavyzdžiui, valstybės, miesto švietimo įstaigų ar viešbučių tinklo administruojamų pastatų kolekcijos).
- Kolekcijos teikiamas prestižiškumas, neabejotinai, svarbus rodiklis nustatant objektų statusą meno ir nekilnojamojo turto rinkoje. Todėl tikslinga kolekciją plėtoti ne tik kiekybine, bet ir kokybine linkme. Visų tipų ir pobūdžių kolekcijoms valdyti būtinos efektyvios veiklos strategijos, intensyvus mokslo žinių apie kolekciją kūrimas, verčių viešinimas.
2. Palangos XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios architektūros tendencijoms KVR atstovauja dešimt vilų, keturiolika gyvenamųjų namų (8 iš jų į registrą įtraukti dėl istorinės vertės, 6 – architektūrinės), du viešbučiai (Nemirsetos ir Palangos kurhauzai), vaistinė, maudyklų pastatas, laivų gelbėjimo stotis, autobusų stotis. Suprantama, kad tokia paveldo sudėtis atspindi tik dalį miesto raidos etapų. Šiandieninis miesto vaizdas susiformavo XX a. VII–IX dešimtmečiuose. Suprantant Palangos miesto kultūros paveldo registrinių objektų sąrašą kaip rišlią, skirtingus miesto architektūros ir kultūros raidos etapus atspindinčią kolekciją, tikslinga ją būtų papildyti XX a. vidurio ir II pusės architektūros pavyzdžiais. Atsižvelgiant į išskirtinių sovietmečio architektūros objektų są-

rašo (sudarytas pagal profesinių ir visuomeninių bendruomenių siūlymus, tai atitinka Nekilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo ir atrankos kriterijų aprašo 8.6 punktą) sudėti ir sąrašo rengėjų pateiktas rekomendacijas, kaip akivaizdūs konkretaus istorinio laikotarpio, pripažintų meninio stiliaus ar srovės, pažangiausių ir (ar) meniškiausių laikotarpio architektūrinių sprendimų pavyzdžiai (Aprašo 8.5 punktas) galėtų būti saugomos viešojo pažinimo ir naudojimo tikslu mažiau nei prieš 50 metų įgyvendintos dvi *švietimo įstaigos*. Neatsiejama miesto architektūrinio įvaizdžio dalis yra architektės Irenos Likšienės projektuota muzikos mokykla (Maironio g. 8, 1981 m.; 1 pav.) ir kartu su Gintautu Petru Likša projektuoti pionierių rūmai (dabar pradinė mokykla, Virbališkės takas 4, 1985 m.; 2 pav.). Šie pastatai yra raiškūs etapiniai šiuolaikinės architektūros raidos pavyzdžiai, valdomi savivaldybės, esantys geros fizinės būklės, išlaikę pirmines erdvių ir tūrių sandaros, medžiagiškumo, aplinkos, paskirties savybes.

Iš *poilsiautojams apgyvendinti* skirtų pastatų išskirtini Algimanto Lėcko ankstyvieji kūriniai viešbutis „Žilvinas“ (Kęstučio g. 34; 4 pav., a), LTSR MT reikalų valdybos užsakymu 1968 m. suprojektuotas ir įgyvendintas kaip 45 vietų (21 buto) poilsinė, ir „Žilvinėlio“ apartamentai (Birutės al. 44; 4 pav., b), 1970 m. įgyvendintas 24 vietų pensionatas. Šiuos valstybinės įmonės valdomus objektus rengiamasi privatizuoti. Manytina, kad iki privatizavimo juos reikėtų įtraukti į KVR, nustatyti jų vertingąsias savybes, reikšmingumo pobūdį, lygmenį bei atlikti kitas būtinausias procedūras, o su naujaisiais savininkais sudaryti kultūros paveldo objektų apsaugos sutartis. Pradinė apsauga suteiktina meniniu požiūriu brandžiam R. V. Kraniausko projektuotam knygyno su kavine „Rąžė“ (Vytauto g. 84, 1967 m.; 5 pav.) pastatui, kuris išlaiko kurortui būdingą smulkų mastelį taip pajavairindamas gatvės erdvės perspektyvą. Atsižvelgiant į fizinę būklę, funkcines ir estetines savybes bei naudojimo pobūdį, manytina, perspektyvu saugoti G. P. ir I. Likšų projektuotą *administracinį* Komprojekto pastatą (Gintaro g. 30, 30A, 1988 m.; 6 pav.).

Neatsiejama kurorto architektūrinio įvaizdžio dalis yra *paviljono* tipo pastatai. Palangos architektūros kolekciją vertingai papildytų išsaugoti archit. Albino Čepio sukurti Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos vasaros skaityklos (Vytauto g. 72, 1968 m.; 7 pav.) ir parodų (S. Daukanto/S. Dariaus ir S. Girėno g., 1969 m.; 8 pav.) paviljonai, G. J. Telksnio 1976–1977 m. projektuotas ir 1979 m. įgyvendintas originalios be-

toninės plastikos pavyzdys kavinės „Banga“ (Jono Basanavičiaus g. 2; 10 pav.) pastatas (būklė ir naudojimo pobūdis kelia grėsmę objekto išlikimui).

3. Mažai tikėtina, kad vykstančių rekonstrukcijų kontekste tradiciniai „įpaveldinimo“ veiksmai padėtų išsaugoti tuomet prestižinės SSRS Ministrų tarybos premijos (1984 m.) laureato Vanagupės kurorto (archit. A. Lėckas, S. Šarkinas, L. Merkinas; 3 pav.), 1976 m. iš dalies įgyvendintų poilsio namų „Guboją“ (Jūros g. 65A, Šventoji, archit. R. Buivydas), poilsio namų „Auska“ (dabar viešbutis; Vytauto g. 11, 1977 m.; archit. J. Šipalis), „Šiaulių Tauro“ poilsio namų (Vytauto g. 116, 1983 m., archit. G. P. Likša) vertes. Tačiau identifikuotos objektų architektūrinės, urbanistinės, kraštovaizdžio ir inžinerinės vertės, išnagrinėtos galimos jų saugojimo formos (*ex-situ* ir *in-situ*) galėtų tapti Palangos kurorto šiuolaikinės architektūros ir urbanistikos mokslinės studijos pagrindu. Čia, remiantis projektine medžiaga, reikėtų nustatyti objektų pirminius sumanymus, ištirti dabartinius ir planuojamus pokyčius. Viešai publikuojama studija (pavyzdžiui, KVR duomenų bazėje) specialistams ir visuomenei sudarytų sąlygas aiškiau suvokti objektų būtas ir esamas vertes, išliktų vertinga laikotarpio architektūrą apibūdinanti informacija, kuri galėtų būti naudojama pažintiniais, moksliniais ir profesiniais tikslais. Galbūt tokia studija taptų paskata rengti kompleksinius objektų ir vietovių regeneracijos projektus, kuriuose suderinti saugojimo ir plėtros poreikiai sukurtų naujas menines vertes.

Kitais atvejais mokslinės studijos galėtų tapti pagrindu apsisprendžiant, kurį iš analogiškų kūrinių saugoti perspektyviau (pavyzdžiui, V. J. Dičiaus ir L. P. Ziberko projektuoti buvę Lietuvos mokslų akademijos poilsio namai „Horizontas“ (dabar viešbutis „Pilkasis garnys“, S. Daukanto g. 15, 1982 m.) ir analogiškos meninės koncepcijos vėlyvesni Vilniaus universiteto poilsio namai (Birutės al. 37A, archit. V. J. Dičius, 1984 m.)). Kryptingai vykdant tyrimus ir stebėseną galima būtų suformuoti išsamią kurorto architektūros kolekciją, sudarytą ne tik iš kultūros paveldo objektų, bet ir iš kūrinių rezervo.

Sisteminių duomenų trūksta ir apie jau prarastus, meniniu požiūriu vertingus objektus. Pavyzdžiui, prieš kelerius metus nugriautas vienas raiškiausių tarptautinio stiliaus atspindžių šiuolaikinėje Lietuvos architektūroje, E. Tamoševičiaus projektuotas „Baltijos“ sanatorijos „Eglė“ korpusas (1973 m.).

4. Atkūrus Nepriklausomybę Palangoje pastatyti stačiatikių (Sodų g. 52, Iveros Dievo Motinos ikonos cerkvė, archit. Dmitrij Borunov, 2000–2002 m.) ir

evangelikų liuteronų maldos namai (Saulėtekio takas 1, archit. I. Likšienė, G. P. Likša, 2005–2006 m.) po dešimtmečio sulauks tinkamo sakraliniam kultūros paveldo objektui amžiaus (25 metai). Jau dabar jie tapo naujai formuojamo Palangos miesto centro vertikaliomis dominantėmis. Jų įtraukimą į KVR tikslinga svarstyti sukakus 25 metų terminui, o iki tol vertėtų sukaupti medžiagą apie jų menines vertes.

Literatūra

- Albuquerque, C. 2007. *Interbau: The Modernization of Germany* [interaktyvus], [žiūrėta 2012 06 15]. Prieiga per internetą: <http://www.dw.de/dw/article/0,,2669713,00.html>
- Architecture & Design Collection [interaktyvus], [žiūrėta 2012 06 15]. Prieiga per internetą: <http://web.mit.edu/museum/collections/architecture.html>
- Artamonova, M. 2012. *Ocherki po istorii khrama Iverskoj Ikony Bozhiej Materi v g. Palanga* [interaktyvus], [žiūrėta 2012 06 15]. Prieiga per internetą: <http://www.cerkov.lt/?p=550>
- Baužienė, M. 2006. Atsiveikimas su architektūros muziejumi, iš *muziejai.lt*, liepos 19 d. [interaktyvus], [žiūrėta 2012 06 15]. Prieiga per internetą: http://www.muziejai.lt/prev_vers/vilnius/architekturos_muz_uzdarymas.htm
- Baužienė, M. 2012. Trumpai apie Architektūros muziejaus istoriją, iš *Laisvės architektūra*. Sudarytojai T. Grunskis, J. Reklaitė. Vilnius: Baltos lankos, 333–339.
- Benetis, E.; Lekavičienė, A. 2012. Edmundas Benetis – buvęs Palangos vyriausiasis architektas, iš *Palangos tiltas*, 04 16 [interaktyvus], [žiūrėta 2012 06 15]. Prieiga per internetą: <http://www.palangostiltas.lt/edmundas+benetis++buvęs+palangos+vyriausiasis+architektas,7,2,2465.html>
- Brooking Collection. 2012. *Charles & Trustees of The Brooking Collection* [interaktyvus], [žiūrėta 2012 06 15]. Prieiga per internetą: <http://www.thebrookingcollection.com/>
- Bugenis, G. 2010. Sasnavos bažnyčios atstatymas Lietuvos liaudies buities muziejuje, iš *Archiforma* 1–2: 42–48.
- Buivydas, R. 2002. Architektūra: naujų reprezentacijų formos, iš *Lietuva be mokslo – Lietuva be ateities*. Vilnius: Technika, 35–43.
- Buivydas, R. 2004. Arkhitekturnye koleksii kak iavlenie sovremennoj kultury, „Academija“ arkhitektura i stroitelstvo 1: 33–35. Moskva.
- Ercmonaitė, A. 2005. Henrikas Šilgalis, *Archiforma* 1: 42–48.
- Grajauskienė, L. 2011. Legendinės „Auskos“ prikėlimas gerokai pakibo ant plauko, *Vakarinė Palanga* 2011-09-21.
- Grajauskienė, L. 2012. Ministrų kabinetas nusprendė pasilikti „Auską“ reprezentacijai, *Vakarinė Palanga* 2012-02-18.
- Hecker, Z. 2009. Zvi Hecker's Berlin Architecture Collection, iš *Blueprint* [interaktyvus]. October 23 [žiūrėta 2012 06 15]. Prieiga per internetą: <http://www.blueprintmagazine.co.uk/index.php/architecture/zvi-hecker-architectural-collection/>
- Jankevičienė, A. (sudaryt. ir moksl. red.), et al. 1991. *Kauno architektūra*. Vilnius: Mokslas.
- Jankevičienė, A. (sudaryt. ir moksl. red.), et al. 1985. *Vilniaus architektūra*. Vilnius: Mokslas.
- Kazlaitė, R. 2008. Lietuviai architektui „Brežnevo vila“ tapo karjeros pabaiga, *Lietuvos rytas (Būstas)* 04 16 [interaktyvus], [žiūrėta 2012 06 15]. Prieiga per internetą: <http://www.lrytas.lt/-12083342361207310312-lietuviai-architektui-bre%C5%BEnevo-vila-tapo-karjeros-pabaiga-nuotraukos.htm>
- Kšivickaitė, J. 2008. Apie kintančias modernizmo architektūros funkcijas, iš *7 meno dienos* Nr. 41 (823); 11–14.
- Kultūros vertybių registras [interaktyvus], [žiūrėta 2012 06 15]. Prieiga per internetą: <http://kvr.kpd.lt/heritage/>
- Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. 2004, 1994. Nauja redakcija nuo 2005 04 20 (*Žin.*, 2004, Nr. 153-5571). Vilnius, gruodžio 22 d. Nr. I-733.
- Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas*. 1988. T. 1. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
- LTSR Ministrų Tarybos Valstybinis statybos reikalų komitetas, Miestų statybos projektavimo institutas. *45 vietų (21 buto) poilsinė Palangoje*. Komplekso Nr. 6455. Architektūrinė statybinė dalis. 1968 užbaigimo metai. PU stadija. 78 p. VAA, F. 1036, A.P. 11, B. 664.
- LTSR Ministrų Tarybos Valstybinis statybos reikalų komitetas, Miestų statybos projektavimo institutas. *24 vietų pensonatas Palangoje*. Komplekso Nr. 6987. Architektūrinė statybinė dalis. 1970 užbaigimo metai. PU stadija. 70 p. VAA, F. 1036, A.P. 11, B. 675.
- Miknevičiūtė, M. 1998. Gintautas Petras Likša, *Archiforma* 4: 26–32.
- Minkevičius, J. K. 1987. *Architecture of the Soviet Lithuania/ Arkhitektura Sovetskoy Litvy*. Moskva: Strojizdat.
- Navickienė, E. 2005. *Gintautas Juozas Telksnys. Architektas*. Vilnius: Artseria.
- Nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimo taisyklės. 2005. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. birželio 29 d. įsakymas Nr. ĮV-310.
- Nekilnojamojo kultūros vertybių vertinimo ir atrankos kriterijų aprašas. 2005. Vilnius. Patvirtinta Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 15 d. įsakymu Nr. ĮV-150 (Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2011 m. birželio 15 d. įsakymo Nr. ĮV-447 redakcija).
- Nekrošius, L. 2012. Sovietinių metų architektūra kaip kultūros vertybė. Vilniaus atvejis, *Journal of Architecture and Urbanism* 36(1): 38–53. <http://dx.doi.org/10.3846/20297955.2012.679786>
- Pakalnis, M.; Grabauskas, M.; Motieka, S. 2008 *Palangos miesto bendrasis planas. Aiškinamasis raštas*. Vilnius.
- Palangos miesto savivaldybės tarybos 2004 m. spalio 7 d. sprendimas Nr. 256; patvirtintas žemės sklypo Vytauto g. 155, Palangoje detaliojo plano projektas.
- Penzenskij arhitektor Dmitrij Borunov* [interaktyvus], [žiūrėta 2012 06 15]. Prieiga per internetą: <http://www.kolos.lt/culture/107-2010-03-23-14-46-59>
- Petrulis, V. 2007. Architektūros riteris Alfredas Paulauskas, iš *Archiforma* 2: 50–57.
- Pryšmantas, V. 2011. Pajūriui linkėta svetingumo ir vandens parko, *Vakarų ekspresas* 2011-12-27.
- Prudential California Realty's Architectural Collection*. 2012. [žiūrėta 2012 06 15]. Prieiga per internetą: <http://architecturalcollection.com/about-us>
- Skiauterytė, M. 2011. Architektai iš visos Lietuvos prieš Palangai idėjas, *Vakarinė Palanga* 2011-09-27.
- Skiauterytė, M. 2012. „Palangos Line“ – keturi baseinai ir poilsio zonos ant stogų, *Vakarinė Palanga* 2012-04-13.
- Tutlytė, J. 2012. Architektūra ir poilsis: [ne]įmanoma rekreacinės architektūros misija, iš M. Drėmaitė, V. Petrulis, J. Tutlytė, *Architektūra sovietinėje Lietuvoje*. Vilnius: VDA leidykla, 185–205.

Tutlytė, J. 2007. The Intended Breakaway: The Case of Recreational Architecture in Soviet Lithuania, iš *Meno istorija ir kritika*, 111–118.

ŠMC. 2011. Lietuvos paviljonas 54-oje Venecijos bienalėje [interaktyvus], [žiūrėta 2012 06 15]. Prieiga per internetą: <http://www.cac.lt/lt/exhibitions/current/4534>

ARCHITECTURE AS AN ART COLLECTION: PALANGA CASE

L. Nekrošius

Abstract. The trends in Palanga architecture of the second half of the 19th – first half of the 20th century are represented in the National Cultural Heritage List by 10 villas, 14 residential houses, two hotels (Kurhauses of Nemirseta and Palanga), a pharmacy, a spa building, a ship rescue station and a bus station. But such heritage objects reflect the stages in the town development only partially. If the cultural heritage list of Palanga town is treated as a coherent and continuous collection reflecting different stages in architecture and culture of this town (as it should be), it would be relevant to add a few more samples of the mid and second half of the 20th century architecture to the list.

Taking into consideration the presence of exclusive Soviet period architectural objects on the list (made according to recommendations of different professional and social communities), and recommendations of the list founders, the following two educational institutions realized less than 50 years ago that these may as well be enrolled as examples of specific historic period and acknowledged artistic style or trend, and as most progressive and/or artistic architectural solutions of the time, to be protected for public information and use purposes: the music school designed by architect I. Likšienė, 1981, (Maironio St.8; see Fig. 1) and former Pioneers' Palace designed by I. Likšienė and G. P. Likša, 1985, (now the elementary school, at the address Virbališkės Takas 4; see Fig. 2). These buildings are distinctive examples of contemporary architecture development. At present managed by the local municipality, they are in good physical state, with retained initial qualities of space and volume structure, use of materials, environment and purpose.

In the category of accommodation buildings the following may be marked out: the early architectural design works by A. Lėckas, namely, the Žilvinas hotel (Kęstučio St. 34; see Fig. 4, a.), designed and implemented in 1968 as a rest house for 45 guests (21 apartment) on commission of the Council of Ministers of the Soviet Socialist Republic of Lithuania and the Žilvinėlis apartment building for 24 guests implemented in 1970 (Birutės al. 44; see Fig. 4, b.). These objects still owned by the state have been prepared for privatization. Before privatization it is suggested to enroll them on the Cultural Heritage List, identify their valuable qualities, character and level of significance and perform any other required procedures. It is also recommended to make agreements for protection of cultural heritage objects with the new owners of such buildings. The initial protection is also needed for the Ražė book shop and café building (Vytauto St.84; see Fig. 5) designed by R. V. Kraniauskas in 1967 and considered mature in the artistic sense. The building has retained its small scale, which is characteristic for the resort town, and thus enriches the spatial perspective of the street. Considering its physical shape, functional and aesthetical qualities and the use character, it is also highly recommended to grant the heritage protection status to the administration building Komprojektas (Gintaro St.30,30A;

see Fig. 6) designed by G. P. and I. Likša in 1988. The collection of Palanga architecture may also be enriched by the conserved pavilions of the summer reading hall of the National Martynas Mažvydas Library (Vytauto St.72, (1968); see Fig. 7) and Kupeta (S.Daukanto/ S.Dariaus and S.Girėno St., (1969); see Fig. 8) designed by architect A. Čepys; an example of the original concrete plastics, the coffee shop Banga (J. Basanavičius St. 2; see Fig. 10) designed by G. J. Telksnys in 1976–77 and realized in 1979. The present shape and use character of these buildings cause serious threat to their preservation. There is little probability that within the context of the on-going reconstructions traditional acts for enrollment on the heritage list could somehow contribute to the conservation of values of the Vanagupė resort center, the laureate (1984) of prestigious prize by the USSR Council of Ministers (architects A. Lėckas, S. Šarkinas and L. Merkinas; see Fig. 3); the resthouse Guboja implemented only partially in 1976 (in Šventoji, Jūros St 65A., architect. R. Buivydas); resthouse Auska (presently, hotel, Vytauto St.11; architect J. Šipalis, 1977); and the resthouse Šiaulių Tauras (Vytauto St.116, architect G. P. Likša, 1983). Nevertheless, the identified architectural, urban, landscape and engineering values of objects and analyzed possible forms for their conservation (ex-situ and in-situ) could become a basis for scientific study of contemporary architecture and urban planning in Palanga resort. Based on their design material, the initial concepts of such objects should be identified and their present as well planned for the future transformations should be analyzed. Such study to be presented publicly (for example, on the National Cultural Heritage List database) could ensure conditions for better understanding of past and present values of the objects, for both, specialists and public at large, and be a highly valuable source of information describing the architecture of the time to be used for information, scientific and professional purposes. Such study may also become a stimulus for preparation of complex regeneration design projects of objects and landscapes, which would comprise the conservation and development needs and add new artistic values.

Keywords: Palanga, architectural collection, contemporary Lithuanian architecture, modernist architecture, Soviet architecture, heritage list, recreation, resort, tourism.

LIUTAURAS NEKROŠIUS

Doctor of Humanities (Architecture, VGTU, 2009), Dept of Architectural Fundamentals and Theory, Pylimo g. 26/Trakų g. 1, 01132 Vilnius, Lithuania. E-mail: Liutauras.Nekrosius@vgtu.lt

The current research fields: modern, contemporary and vernacular Lithuanian architecture, architectural heritage. Research results have been presented in numerous national and international scientific, professional and specialized publications and conferences since 2004. Teaching: Contemporary Architecture, Urban Composition, Ethnic Culture.

Projects: since 1999 author and co-author of architectural design projects. Work at the other institutions: 2006–2007 editor-in-chief of the professional magazine *Archiforma*; 2008 chief expert of the Housing and Urban Development Agency; since 2007 a member of the editorial board of the international professional magazine *Projekt Baltia*; since 2010 expert of the Department for Cultural Heritage at Lithuanian Ministry of Culture.